

mestall

(mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses.)

Butlletí de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

editorial

Aviat us informarem amb detall, i sereu oportunament convocats, de les actuacions dutes a terme des de l'assemblea constitutiva. Ara és el moment d'avançar alguns d'aquests aspectes, d'altres, com el logotip, ja els haureu pogut apreciar en aquest tercer número del *Mestall*.

D'entrada, ja estem legalitzats com a associació, tant per part del Departament de Justícia, com per part d'Hisenda. Eren tramitacions necessàries per poder començar a funcionar i ja estan fetes.

Finalment, el Patronat Francisc Eiximenis va reunir el plenari i va decidir de no admetre l'Associació per no disposar del "requisit de l'antiguitat fundacional i d'activitats d'almenys tres anys", una condició que, evidentment, no complim. Quan la tinguem serà el moment de tornar a intentar-ho. Aquesta és la mala notícia, l'única.

No obstant això, a hores d'ara podem avançar que hem obtingut molts bons resultats per altres bandes. Hi ha compromisos per part de diferents institucions que ens permetran tirar endavant els propòsits que ens havíem plantejat a l'inici d'aquest projecte. Per començar, és molt possible que aquest any 2000 poguem posar al carrer tres llibres. I això que ja és una molt bona notícia, encara és millor si tenim en compte que disposem de propostes i projectes pels anys vinents. La continuïtat està assegurada. Us explicarem convenientment la seva concreció, però, sobretot, des d'ara ja us demanem que n'amplieu el llistat i feu nous suggeriments. El com es farà i els números que hem fet seran explicats a l'assemblea.

D'entre les consecucions, val la pena destacar el conveni subscrit amb la Universitat de Girona, segons el qual aquesta participarà en la coedició de la col·lecció Biblioteca d'Història Rural i farà una aportació econòmica anual. Per fer-ne el seguiment es crearà una comissió mixta Universitat-Associació. I, molt important, els membres de l'Associació podran tenir accés a les bases de dades i a la biblioteca especialitzada en Història Rural de la Secció Vicens Vives de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes. Aquesta vinculació amb la UdG és bàsica en el nostre projecte. Assegura, tal com es va demanar a l'assemblea del 17 d'abril, la qualitat de les publicacions i els estudiosos del món rural tindran a l'abast les eines i la bibliografia necessàries per al treball i la investigació.

Hi ha també, en perspectiva, la col·laboració en dues jornades d'estudis que oportunament es convocaran i es donaran a conèixer en el *Mestall*: una sobre la sagrera medieval i una altra sobre l'arquitectura rural. La col·laboració amb altres associacions i institucions, com ha estat el cicle de conferències sobre la pagesia de remença celebrat a la Fontana d'Or durant el mes de gener, és una altra de les direccions en què ha de treballar l'Associació.

L'edició, les jornades d'estudi i la divulgació del passat rural s'han de convertir en els eixos vertebradors de l'Associació. De moment, ja s'han donat les primeres passes.

Pere Gifre i Ribas, president de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

El dia 17 de desembre, dins els Seminaris d'Història Rural organitzats per la secció J. Vicens Vives de l'ILCC, Roger Zamorano va exposar alguns dels resultats de la seva recerca al voltant d'un tema que fins avui no havia estat objecte d'estudi sistemàtic. Les línies que segueixen són un resum de les seves motivacions, del seu treball i d'algunes de les seves conclusions.

El sindicalisme dins el món forestal: Els rodors de la comarca de La Selva.

per Roger Zamorano

Acabada la llicenciatura d'Història havia decidit continuar amb els meus estudis i iniciar els cursos de doctorat. Sempre havia tingut clar que si mai empenia un treball d'investigació ho volia fer sobre un tema, d'àmbit social, relatiu al moviment obrer o sobre qüestions político-ideològiques i, si podia ser, proper a les comarques gironines i al meu poble, Arbúcies. Un dia parlant amb en Josep Manel Rueda, director del Museu Etnològic del Montseny, m'aconsellà que centrés la meua recerca històrica en el moviment associatiu dels rodors. De seguida el tema em va atraure perquè connectava amb les meves aspiracions; així que vaig elaborar un projecte d'investigació i el vaig presentar a la convocatòria de beques per investigació i docència de la Universitat de Barcelona. La beca em fou concedida i a partir d'aquí vaig començar la meua recerca.

Vaig començar fent una recerca bibliogràfica sobre el tema i llavors vaig adonar-me que era un camp d'estudi quasi bé verge. Només en Josep Cases, en un article publicat a la revista *Aixa* (1987), havia fet referència als rodors i a la seva organització sindical; un tema que també havia estat tractat de pas-

Guerra Civil es va convertir en protagonista destacat de la vida sindical i política del què podríem denominar *La Selva interior*.

He intentat recopilar el màxim possible de documentació directa, generada pels propis rodors i les seves societats sindicals. No cal dir que, com sempre passa quan s'intenta reconstruir el passat històric dels vençuts, els documents fins ara recopilats són escassos, però al mateix temps molt valuosos. He d'agrair l'ajuda desinteressada de persones com l'Àngel Serradesanferm a Sant Hilari, l'Emili Rams a Anglès i la Celler, o en Joaquim Castanyer a St. Gregori i la vall del Llémèna; sense la seva col·laboració aquesta tasca de recuperació documental del sindicalisme roder no hauria estat possible. La premsa de l'època, en especial el diari gironí *El Autonomista* i l'òrgan de la Federació Socialista a Catalunya *La Justícia Social*, m'ha permès obtenir bona part de les dades sobre la conflictivitat social i algunes de les actuacions de les societats i la Federació rodellaire, gràcies als escrits que els dirigents sindicals rodors publicaren en aquests mitjans.

Els censos i padrons de població conservats als arxius municipals de Sant Hilari, Arbúcies, Anglès, La Celler, Osor i Santa Coloma de Farners han estat la base per a l'elaboració de les dades demogràfiques del col·lectiu roder. Pel que fa a la documentació dels propietaris forestals i de les organitzacions patronals, he treballat sobretot a partir dels fons patrimonials del mas Codina i de la família Iglésias, ambdós conservats a

l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners. La documentació generada per la Cambra de Comerç de Girona, amb les seves memòries anuals, per l'*Instituto de Reformas Sociales*, a través del seu butlletí i dels seus monogràfics sobre la població obrera, així com també el fons del Govern Civil, conservat a l'Arxiu Històric de Girona, han servit per perfilar el moviment associatiu dels rodors, amb dades com el recompte de societats sindicals existents, l'any de la seva fundació o el nombre de rodors afiliats.

Finalment una altra font d'informació molt valuosa han estat les diferents entrevistes que he pogut mantenir amb diversos rodors, que m'han aportat el seu testimoni directe dels fets.

En primer terme, l'objectiu del treball ha estat la reconstrucció del model associatiu rodellaire, descriure els seus passos i interpretar-ne l'evolució històrica. Per fer-ho, he intentat eixamplar l'anàlisi històrica al major nombre de camps possible. Lògicament, l'estudi del desenvolupament sindical i la conflictivitat sociolaboral ha estat prioritari; però també he centrat l'atenció en les manifestacions socioculturals dels rodors, la seva participació en la vida política local i les seves afinitats ideològiques, així com també l'obtenció de dades demogràfiques que permetin una millor caracterització sociològica, tant del col·lectiu com de l'ofici.

En tot moment he buscat que la descripció i interpretació del sindicalisme rodellaire es faci sense perdre la perspectiva general del moviment obrer gironí i català. Considero que tant o més important és ressaltar els

“La defensa de l'ofici va ser un dels punts principals del sindicalisme rodellaire”

sada per l'Isidre Prades en la seva *Notícia biogràfica del micòleg Joaquim Codina i Vinyes (1868-1934)*. Cap altre historiador, almenys que jo en tingui coneixement, ha prestat atenció als rodors i al seu entramat organitzatiu, un col·lectiu obrer que des de finals del segle XIX fins a l'acabament de la

trets específics de l'associacionisme rodellaire, com inserir la seva evolució en les diverses inèrcies sindicals i en els corrents ideològic-polítics i culturals que sacsejaren la societat contemporània catalana.

Conclusions

En l'àmbit de la història rural encara queda molt per fer en l'anàlisi de les explotacions forestals. Pel que fa a la indústria dels rodells crec que aquesta no va quedar al marge del procés de modernització i racionalització econòmica que molts sectors de l'economia catalana van haver d'adoptar. No es pot parlar d'un canvi radical, d'una ruptura traumàtica, sinó que sobre les bases de producció i els canals de comercialització tradicionals, la indústria dels rodells va anar adaptant-se, transformant-se de manera continua i sense pausa. La desvinculació de la figura del comerciant respecte el propietari, l'especialització del treball, l'articulació d'un mercat d'àmbit nacional, la creació de *lobbys* i grups de pressió al voltant de les tarifes aranzelàries, els intents de mecanització de la producció, la creació de societats anònimes patronals..., són una bona mostra dels profunds canvis que en aquesta activitat econòmica s'estaven produint. Canvis que apuntaven tots cap a una mateixa direcció: la integració d'aquesta explotació forestal en una economia de mercat capitalista.

Aquesta adaptació econòmica comportà un trasbals important en l'estructura social tradicional de les comunitats rurals de la zona del Montseny-Guillerries. L'augment de la demanda i de la producció provocà un creixement sense precedents de la mà d'obra i un procés de proletarització de l'ofici. La consciència de classe, nascuda de la reacció contra l'explotació i, alhora, de la consciència de la pròpia força i capacitat d'organització, va impulsar a finals del segle XIX l'associacionisme entre els rodeters, que acabaria desembocant en

la creació d'una estructura sindical de resistència sense precedents en la història dels moviments socials de la nostra comarca.

La defensa de l'ofici va ser un dels punts principals del sindicalisme rodellaire, el qual va aconseguir mantenir les tècniques de treball dins de l'àmbit artesanal. Malgrat això, no crec que pugui considerar-se aquest ofici com a tradicional, sinó que cal veure'l

Bandera de la societat de rodeters de Sant Hilari, amb el sol i les eines creuades, un dels símbols del sindicalisme rodellaire (propietat de la família Ramon).

Rebia el nom de roder o rodellaire (*arero* en castellà) el treballador forestal que s'encarregava de confeccionar els rodells, que són els feixos de cescler o cercols ajuntats, aparellats i lligats de forma rodona. El cercol es realitzava mitjançant el tany o brot del castanyer, extret de la baga, també anomenat bastó, destinat a ser utilitzat en la fabricació de rodells per a encerclar botes i d'altres atuells contenidors. El sindicalisme roder nasqué a finals del segle XIX. Fou a Osor on es creà la primera societat de rodeters (*La Arera Osorense*, 1892). Durant la segona dècada del segle XX es crearen noves societats a

Anglès, Arbúcies, La Cellera, Sant Hilari i Santa Coloma de Farners, que passaren a federar-se i a defensar de manera col·lectiva els seus interessos. L'associacionisme rodellaire comptà durant els moments de màxim esplendor amb més de 700 treballadors afiliats i encapçalà el moviment sindical a la zona del Montseny-Guillerries. Durant la II República els principals dirigents sindicals rodellaires participaren activament en la vida política i social local, especialment durant la Guerra Civil. El triomf feixista del 39 i la dura repressió posterior acabaren desarticulant definitivament l'entramat associatiu rodellaire.

com un ofici en l'era industrial, ja que el més important no és la tecnologia utilitzada per a la fabricació dels rodells, sinó els sistemes de distribució del producte i les relacions de producció. Relacions de producció entre propietaris i colles de treballadors que, sense cap mena de dubte, passaren a ser capitalistes.

Al llarg de la meua recerca històri-

ca he pogut constatar que els principals esdeveniments del moviment obrer català, aquells que en marcaren l'evolució, també es reproduïren de manera més o menys intensa en el procés sindical rodellaire. Tot plegat demostra que les poblacions de *la Selva interior* no restaren al marge de l'evolució històrica del país, al contrari, la problemàtica social estudiada ens acostava més a la conflictivitat sorgida al voltant dels processos industrials i urbans que no pas a un món rural de base predominantment agrícola. Sense negar la importància que la pagesia tenia en la comarca, si alguna cosa pretenc demostrar amb aquest treball és l'existència d'un proletariat rural que sorgeix dels canvis modernitzadors establerts en el sector de l'activitat forestal.

En el fons m'agrada veure el meu treball com una reivindicació del paper protagonista que durant un bon grapat d'anys jugaren els rodeters, i els treballadors forestals en general, en tots els àmbits de la societat selvatana. Un protagonisme que, sens dubte, els fa mereixedors d'un lloc en la història del moviment obrer gironí i català.

Amb en Manel Rueda hem parlat de publicar el treball d'investigació dins de la col·lecció Montsoriu i esperem poder-ne fer la presentació per l'abril, coincidint amb Sant Jordi. Això no vol dir que doni per acabada la recerca, ni molt menys! Tinc la convicció personal que encara queda molta informació dels rodeters que està en mans privades, i també voldria visitar l'Arxiu de Salamanca per veure què hi puc trobar. Finalment a nivell acadèmic encara he de valorar a fons amb

el meu director de tesi com enfocar les futures línies de treball de cara a la tesi doctoral.

Roger Zamorano Rodrigo (nascut a Barcelona el 1973) és llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona. Membre del grup d'Història Local d'Arbúcies i col·laborador de la secció *El nostre ahir*, a la revista local *Perxada*

TONES I TONES DE FARINA ALS ARXIUS

Gràcies a nous ingressos de documentació, els arxius ofereixen cada cop més possibilitats per a la recerca en història rural. A més dels ja coneguts fons patrimonials, que tenen en l'Arxiu Comarcal de la Bisbal el centre que fa d'estendard en la seva recuperació i difusió, molts altres tipus de fons permeten noves aproximacions. És el cas, per exemple, dels documents de les delegacions provincials i comarcals del Ministeri de Agricultura o del Departament del mateix nom de la Generalitat, o bé el de les "Hermandades Sindicales de Labradores y Ganaderos" i de les cambres agràries locals, els fons de les quals van ingressar als nostres arxius immediatament després de la seva dissolució l'any 1994.

Als lectors de MESTALL els interessarà tenir notícia d'un altre tipus de fons que enriqueix de manera notable aquesta oferta. Es tracta dels fons de les fàbriques de farina, continuadores dels antics molins hidràulics d'origen medieval. En el segle XVIII es produeix una especialització del negoci que porta a l'abandó de molts d'aquells molins i a l'ampliació (basses més grans, més moles) d'uns quants. Alguns d'aquests es transformaran, a finals del segle XIX i principi del XX, en fàbriques de farines que progressivament s'aniran allunyant del model de molí hidràulic. Altres farineres es crearan de bell

nou i ja no s'ubicaran a les vores dels rius. Avui el cens de farineres en actiu és molt reduït i no reflecteix gens la importància, ni en nombre ni en volum d'activitat, que havien tingut aquestes indústries.

Alguns dels fons d'aquestes farineres es troben ja a l'abast dels investigadors. Una de les més conegudes i importants era "La Montserrat" de Girona, propietat de la família Ensesa. El seu espectacular fons, amb més de 1.500 llibres i prop de 200 capses d'expedients, és avui consultable a l'Arxiu Històric de Girona després d'haver estat salvat l'any 1986, gràcies en bona part a la intervenció providencial del professor de la UdG Jaume Portella.

Creada l'any 1898 per Josep Ensesa Pujadas, fill d'un comerciant de grans i farines de Sarrià de Ter, aquesta fàbrica es va construir als afores de la ciutat de Girona, arran de la carretera de Barcelona. L'any 1936 fou collectivitzada i regida fins a principi de 1939 per un Comitè Obrer. Al final de la Guerra Civil els Ensesa tomaren a fer-se'n càrrec, i ja fins al moment de la liquidació de l'empresa, produïda el 1983 després de molts exercicis negatius.

La farinera "La Montserrat" tingué un pes importantíssim en el sector, comparable només al que tindria l'altra gran farinera de la ciutat de Girona, la farinera Teixidor. El seu gran volum de negoci es sustentava sobre una àmplia base de proveïdors de

grans. D'aquesta manera, a més dels estudis sobre evolució de preus, de salaris, d'activitat econòmica en general, o sobre tècniques de treball (de tractament dels grans i producció de farines, de transport, comptables), el fons aporta moltes dades vàlides per a la història de la producció cerealícola i l'activitat agrària a les comarques de Girona.

Molta menys farina es va fabricar a "Nostra Senyora Auxiliadora", una empresa creada per Lluís M. Salvador Salliuira. De família originària de Romanyà, Lluís M. Salvador vivia a Cassà de la Selva i explotava un molí de la seva propietat. El 1905 adquirí un molí fariner al veïnat de la Creueta (Quart), sobre les instal·lacions del qual va construir una fàbrica que va ser activa fins al 1940. Es tracta d'una empresa molt més modesta que la farinera dels Ensesa però també més representativa d'aquest tipus d'activitat. Són especialment interessants les sèries de correspondència i els registres de mòltes i de moviments de farines. Des de 1997 la seva documentació s'ha incorporat també al quadre de fons de l'Arxiu Històric de Girona.

Tones i més tones de farina (i una miqueta de pols, és clar) estan a l'abast dels investigadors i permeten una visió nova i complementària de la nostra història agrària.

Josep Matas,
Arxiu Històric de Girona

agenda

ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ

La secció d'història J. Vicens Vives de l'ILCC (UdG), l'Arxiu Històric de Girona i l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines organitzen:

Jornada **La sagrera medieval**.

Ponents: Ramon Martí, Aymat Catafau Víctor Farias (dissabte 6 de maig, a les 10 h., a l'Arxiu Històric de Girona).

Curs **Fonts i tècniques per a estudis de genealogia**

31 de març (7 a 9h. del vespre), 1 d'abril (9:30 a 2 h. del migdia) i 7 d'abril (5 a 9 h. del vespre). Ponents: Llorenç Ferrer, Javier Antón, David Moré, Pere Trijueque, Ricard Garcia i Enric Cabruja.

Preu: 5.000 PTA

A l'Arxiu Històric de Girona i a la facultat de Lletres de la UdG.

Per a més informació i inscripcions, Arxiu Històric de Girona, tel. 972 218012,

A l'ajuntament de Blanes, els dies 30 i 31 de març i 1 d'abril, tindran lloc les jornades *Guerra civil i franquisme seixanta anys després*. Inscripcions: de 3000 a 8000 PTA. Informació i inscripcions: Consell Comarcal de la Selva (tel. 972 842161), Arxiu Municipal de Blanes (tel. 972 355268) i Centre d'Estudis Selvatans-Arxiu Històric Comarcal de Sta. Coloma de Famers (tel. 972 842146).

El Patronat Francesc Eiximenis convoca la Beca d'Investigació en Ciències Socials i Humanes i la Beca d'Investigació en Ciències Naturals, dotades amb 750.000 PTA. Termini de presentació: 2 de febrer a 14 d'abril del 2000. Informació: tel. 972 205700.

La Conselleria de Cultura de l'Ajuntament d'El Puerto de Santa María convoca el III Premio de Investigación Històrica "Juan de la Cosa" per a treballs d'investigació que tinguin com a objecte les relacions entre Europa i Amèrica en els aspectes socials, econòmics, culturals, científics, biogràfics, polítics, etc. Termini de recepció de treballs: 14 de juliol del 2000. Informació: Conselleria de Cultura de l'Ajuntament de El Puerto de Santa María, tlf. 956 860653.

La Fundació Catalana per a la Recerca (FCR) i la Fundació Congrés de Cultura Catalana convo-

quen conjuntament la cinquena edició dels ajuts per a la publicació de tesis doctorals sobre ciències humanes i ciències socials. Es concediran tres ajuts de 500.000 PTA. Termini de presentació de sol·licituds: 30 de juny del 2000. Informació: Fundació Catalana per a la Recerca, tel. 93 3152323; Fundació Congrés de Cultura Catalana, tel. 93 4106856.

mestall

redacció:

Mònica Bosch, Joan Corominas, Lúcia Donat, Ricard Garcia, David Moré, Joaquim M. Puigvert

Per a informació i inscripcions:

ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES

Pl. de Sant Josep, 1

Arxiu Històric de Girona

17004 GIRONA Tel. 972 218012

Consulteu la nostra Web:

www.udg.edu/ilcc/ahr.html

Periodicitat: febrer, maig i octubre.